

Turkije als geheim wapen

Rik Coolsaet

Nu het Tahrir-plein is schoongeveegd door zijn bezetters en Egypte de komende dagen van de voorpagina's opnieuw naar een hoekje op de buitenlandpagina's van onze kranten zal verschuiven, is het goed nog even vast te leggen wat er in de afgelopen twintig dagen is gebeurd.

Dit was een revolte door Egyptenaren, voor Egyptenaren, een spontane opstand zonder leiders, tegen de stagnatie in hun samenleving, het gebrek aan perspectief en gedreven door hun jarenlang opgekropte ergernis over de dagelijkse vernederingen en inbreuken op hun eigenwaarde. Het beeld dat beklijft, was de betoger die op AlJazeera verklaarde hoe trots hij opnieuw was Egyptenaar te zijn. Als herwonnen trots de belangrijkste erfenis is van deze revolte, dan is het meer dan een opstand. Dan zou het echt een revolutie zijn.

De barsten in de totalitaire façade waren al een hele tijd te zien, voor wie wou kijken. Vanaf 2002 waren er overall debatten op gang gekomen over de maatschappelijke malaise in de Arabische landen. De diagnose was steeds weer dezelfde. Politiek en samenleving waren niet langer op elkaar afgestemd. Het onderwijs was totaal losgekoppeld van de arbeidsmarkt. Het politieke systeem berustte op een militair, bureaucratisch en administratief beheer van de bevolking en liet geen enkele vorm van participatie toe. Decennia van economische malaise leverden een generatie van gefrustreerde, werkloze jongeren op. Een reeks rapporten, opgesteld door een groep Arabische intellectuelen, met de steun van het UNDP, wees het gebrek aan politieke vrijheid, de onderdrukking van de vrouw en het isolement van de Arabische wetenschap aan als de belangrijkste oorzaken van de achterstelling van de Arabische wereld. De hoofdauteur van het eerste rapport, de Egyptische academicus Nader Fergany, benadrukte dat de Arabische regimes een zware verantwoordelijkheid droegen – maar dat gold ook voor het Westen dat niet aarzelde om, onder het mom van vrijheid en democratie, regimes te steunen die deze zelfde beginselen met voeten traden.

Deze publieke discussies in tal van Arabische landen ontsnapten echter grotendeels aan de aandacht van westerse media en regeringen. De Amerikaanse invasie in Irak in 2003 blokte het publieke debat trouwens af. Maar onderhuids bleef het voortleven. Op 17 december 2010 drong het zich naar de oppervlakte in Tunis, vijf weken later in Cairo.

Maar een revolte is nog geen revolutie. De Egyptische opstand is momenteel uitgemond in een militaire coup. Ook al hebben de topmilitairen, die alle macht in handen hebben, de steun van betogers en oppositie, het is en blijft een militair bewind, vergelijkbaar met de opstand van 1952, waaruit alle latere presidenten zijn ontsproten. Sinds zestig jaar heeft het leger alle touwtjes in handen en dat is met de revolte van de afgelopen maand niet ingrijpend gewijzigd. Zaterdag jongstleden publiceerde het militaire bewind zijn vierde communiqué. Dat was vaag genoeg om de oppositie in het ongewisse te laten, maar duidelijk genoeg om te laten verstaan dat het leger, en het leger alleen, de orkestmeester zou zijn van de transitie.

Is de geest echter uit de fles ? De oppositie zag de militairen als bondgenoten tegen Moebarak en als hefboom om het regime te wijzigen. Het eerste is gelukt. Hoever het leger ook in het tweede wil of kan meestappen, zullen de komende weken en maanden uitwijzen. Zijn belangrijkste prioriteit is immers de stabiliteit te handhaven en zo iets kan al snel uitdraaien op een nieuw status-quo.

Daarmee is de vraag gesteld of de Europese Unie haar vergissing uit het verleden zal herhalen. In de afgelopen twee maanden heeft Europa het alvast even slecht aangepakt als de Verenigde Staten. Te laat de inzet van de revoltes begrepen, te lang op Moebarak gegokt. Voor Europa is dit falen echter des te tragischer. We hebben immers een gedeelde geschiedenis met de regio, veel vergaarde kennis en er is het simpele feit dat het onze burens zijn. We hebben laten zien dat we ze wel heel slecht kennen, onze burens aan de overkant van de Middellandse Zee.

Net zoals de Verenigde Staten heeft ook Europa steeds geopolitieke stabiliteit verkozen boven democratie, sinds 9/11 nog aangezwengeld door een irrationele fobie voor alles wat met de islam te maken heeft. De Europese Unie heeft door de decennia heen een reeks gesofistikeerde instrumenten ontwikkeld, die de bedoeling hadden de regio te helpen ontwikkelen en bij te dragen tot democratisering en naleving van de mensenrechten. Als er al resultaten geweest zijn, dan moeten ze met een vergrootglas gezocht worden.

Als de Europese Unie en haar lidstaten hun beleid ten aanzien van de regio niet fundamenteel herzien, dan verliezen we voorgoed de Arabische straat en verschrompelt ons continent tot een marginaal toeschouwer in de wereldpolitiek.

Maar we hebben een geheim wapen: Turkije.

Turkije heeft een sterk groeiende aantrekkingskracht op de hele regio. Het kent een levende parlementaire democratie, met een redelijk geslaagd huwelijk tussen islam en staat. De economie boomt, wat zich tot in de verste uithoeken van de Anatolische hoogvlakte laat voelen. De Turkse populaire cultuur, en in het bijzonder de Turkse *soap opera's*, en '*made-in-Turkey*' producten kennen in de Turkstalige, maar ook in de Arabische buurlanden een succes dat soms vergeleken wordt met de Hollywood films in Europa. Stel nu even dat dit Turkije lid zou zijn van de Europese Unie. Hoeveel sterker zou Europa dan niet kunnen wegen op de ontwikkelingen bij zijn burens ? Of neem nu het omgekeerde. Hou Turkije buiten de Europese Unie en het zal zich ontwikkelen tot een wispelturige en nationalistische grootmacht aan Europa's grenzen. Het zal balanceren tussen Washington, Europa, zijn buurlanden en de rest van de wereld, afhankelijk van zijn belangen. Op nationalisme en militaire machtsprojectie zal geen limiet staan. Is het dat Turkije dat we aan onze grenzen willen ? Of trachten we Turkije te omarmen en op te nemen in onze politieke cultuur en instellingen ? Opdat Europa in de postautoritaire transitie bij zijn zuidelijke burens een even positieve rol kan spelen als in de postcommunistische transitie bij zijn oostelijke burens.

[De Morgen, 14 februari 2011]